

Besøksforvaltning i fjellområda

- kva gjer kommunane og kva verkar?

Hanne Lykkja, prosjektleder

FORMIDLINGSPROSJEKT FJELLETS JORDBRUKSLANDSKAP

Prosjektleiar: Hanne Lykkja
Periode: Mars 2026 – mars 2027

MÅL: Bidra til å redusere konfliktpotensialet ved ferdsel i beiteområder i fjellets jordbrukslandskap, og med det tilrettelegge til aktiv beitebruk i områder med et stort arts mangfold og en rekke kulturmiljøverdier.

Besøksforvaltning og beitebruk

- Avdekke problemområder
- Kartlegge tiltak i fjellkommunene
- Sammenstille gode erfaringsbaserte løsninger
- Opprette pilot i utvalgte områder
- Utarbeide forslag til konfliktdempende nasjonale formidlingstiltak/ veileder

Berekraftig utvikling

Lokalsamfunn og stadkjensle

Bulyst og rekruttering, kultur, beredskap, omdømme

[Nordland fylkeskommune pilotprosjekt på besøksforvaltning \(nfk.no\)](#)

Landskap og miljø

Natur, klima, risiko

Attraksjonar og opplevingsområde

[Besøksforvaltning i norske verneområder - miljodirektoratet.no](#)

Næringsliv og marknad

Opplevingar og tenester

[Merket for Bærekraftig reisemål \(visitnorway.com\)](#)

Heilheitleg system for besøksforvaltning som styrkar livgjevande prosessar

HOVUDPRINSIPP FOR BESØKSFORVALTNING*

1. Bygg livskraftige lokalsamfunn
2. Driv reiseliv på innbyggjarane sine premiss
3. Sikre forpliktande samhandling og gode løysingar

* [Nordland fylkeskommune](#)

NORDLAND FK:
kurs, hefter, video og rapporter:

- Kræsjkurs for grendelag og frivillig sektor
- Folkevalgkurs for lokale politikere
- Kurset Dialog for bærekraftig lokalsamfunnsutvikling Utopi-verksted
- Rapport på ansvarlig markedsføring

Nytt fag

FoU-prosjekter og nye studier i besøksforvaltning

- **NMBU:** Master og etterutdanningskurs.
- **UiT:** årskurs Destinasjonsledelse og besøksforvaltning. Lærebok om friluftsliv og besøksforvaltning.
- **Buskerud FK** – nye kortkurs kommer snart!
- **PLAN:** Artiklar om [besøksforvaltning](#) og om [regenerativt reiseliv](#)
- **UTMARK:** eget nummer om besøksforvaltning høsten 2026

Heilhetlig system for besøksforvaltning

**Involvere
lokalbefolkninga**

**Engasjere lokale
politikarar**

Frivillig
sektor

Reiselivs-
næringen

**Drive ansvarleg
marknadsføring**

**Besøksforvaltning inn i
planarbeid og offentlig
forvaltning**

Politikere

Offentlig
forvaltning

Besøksforvaltning i Hemsedal

Involvere

lokalbefolkninga

Folkemøte, fagdagar,
grendemøte, foredrag
Besøksforvaltningsråd
Arbeidsgr./dialogmøte
med lag og foreningar
Kurs Kulturminnelista
Kræsjkurs (grend)
Filmar, beitetilsyn
Hemsedalsviku

Engasjere lokale politikarar

Prosjekt besøksforv.
Foredrag råd og utval
Besøksforvaltningsråd
Fagdagar, grendemøte
Tiltak: utmarksoppsyn

Frivillig
sektor

Reiselivs-
næringa

Politikarar

Offentleg
forvaltning

Drive ansvarleg marknadsføring

Besøksforvaltningsråd,
Tett samarbeid med HTTL
(Destinasjon Hemsedal) om
Resertifisering reisemål
Arrangements-samarbeid
Turapp og turtelling
Info. skilt/tavler,
vilt/beitedyr/bandtvang,
kulturlandskapsprosjekt

Besøksforvaltning inn i planarbeid og offentlig forvaltning

Besøksforvaltningsråd,
planar: areal, kulturmiljø,
landbruk og næring, **Tverr-
faglege ressursgr.(adm)**
Kursing, internt samarbeid
Studietur, **utmarksoppsyn**
Kræsjkurs

Planlegging og forvaltning

Innovasjon i offentlig sektor

Noko nytt, nyttig og nyttiggjort

- Lover og reglar favnar ikkje alle areal og all bruk. Mellomrom og overgangssoner er viktige for heilskapen.
- **Felles samfunnsansvar** fordrar samarbeid og auka medverknad
- Vi treng nye arenaer som involverer lokalsamfunn, grunneigarar, næringsliv, frivillig sektor og aukar **handteringsevna**.

A background image of a mountain landscape with green hills and a valley. Overlaid on this image are three semi-transparent colored boxes containing text. A yellow arrow points from the 'Innovasjon i offentlig sektor' section towards the landscape.

Plan- og
byggnings-
Lova

Kommunen og
verneområdestyret
sin eigen kapasitet

Naturmangfoldlova
og andre sektorlover

Nye strategiar for reiseliv og opplevingar

Hemsedal sin grunnmur

- Tidlegere strategiar og undersøkingar
Eks: Masterplan for reiseliv med kjerneområde for tung utbygging, innbyggjar-/gjesteundersøkingar mm.
- Lærdom frå korona
- Samfunnsplanen 2020
- Bærekraftig reisemål 2022, **resertifisering 2025**
- FIFA-planen 2023 - kortversjon
- Strategisk næringsplan – planprogram på høyring
- Arealdelen – oppstart 2025
- Kulturminneplan – oppstart 2025
- Landbruksplan- oppstart 2025
- Næringsplan – oppstart 2025

Overgang til eit regenerativt reiseliv?

NOU 2023:10

- Besøksforvaltning og reisemålsleiing
'trykk på bildene for lenke til publikasjonane)

NOU

Norges offentlige utredninger 2023: 10

Leve og oppleve

Reisemål for en bærekraftig fremtid

tØi Transportøkonomisk Institutt

Veileder for integrering av besøksforvaltning i planarbeid

- Formål** Veilederen viser hvordan besøksforvaltning kan integreres i plansystemet for en mer helhetlig koordinering av reiselivet og den lokale samfunnsutviklingen.
- Målgruppe** Veilederen er rettet mot alle som er involvert i kommunal planlegging etter plan- og bygningsloven, men også mot regionale forvaltningsmyndigheter.
- Nytte** Veilederen presenterer eksempler, verktøy og ressurser som legger til rette for å jobbe med miljømessige, sosiale og kulturelle aspekter, ta hensyn til både fastboende og besøkendes behov, og være forberedt på utfordringer.

HEMSEDAL KOMMUNE

Kortversjon F.I.F.A-planen 2023-2027 Kommunedelplan friluftsliv, idrett og fysisk aktivitet

Innsatsområde/mål:

Planen inneholdt 3 innsatsområde som er valt ut med bakgrunn i kunnskapsgrunnlaget, medverkinsprosesser og nasjonale og lokale føringer.

Innsatsområder i kommunedelplanen:

1. Grøn mobilitet og tilgjengelege og attraktive nærområder
2. Saman for ei aktiv bygd
3. Ein proaktiv besøksstrategi

Eit innsatsområde seier kva kommunen skal prioriterte eller ha fokus på for å kunne møte utfordringsbilete.

KVIFOR YNSKJER VI OSS BESØK?

5 grunnleggande spørsmål
om besøkande:

1. Kvifor treng vi dei?
2. Kva har vi?
3. Kor og når vil vi ha dei her?
4. Kven vil vi invitere heim?
5. Korleis får vi tak i dei?

The Method of Persistent Enquiry

Cillian Murphy, The Loop Head Peninsula, Ireland

[Foredrag Cillian Murphy: Whose place is it anyway](#)

FRILUFTSLIV, IDRETT OG FYSISK AKTIVITET 2023-2027

MÅL 3: EIN PROAKTIV BESØKSSTRATEGI

Fokusområde

1. Kanalisering av ferdsel
2. Vise omsyn til kartlegging og vern av sårbar natur og trua artar
3. Tilrettelegge for å førebygge konflikthar, i form av parkeringsplassar, gradering, opplæring, informasjon og skilting.
4. Vurdering av ulike framgangsmetodar for å drifte og vedlikehalde nye typar stiar, løypeanlegg

Involvering av lokalsamfunn og frivillig sektor

<https://www.nfk.no/reiseliv/aktuelt-reiseliv/krasjkurs-i-besøksforvaltning.63636.aspx>

Foto: Hanne Lykkja

Grendemøte om arealplan, kulturmiljøplan og besøksforvaltning

Besøksforvaltningsråd og arbeidsgrupper

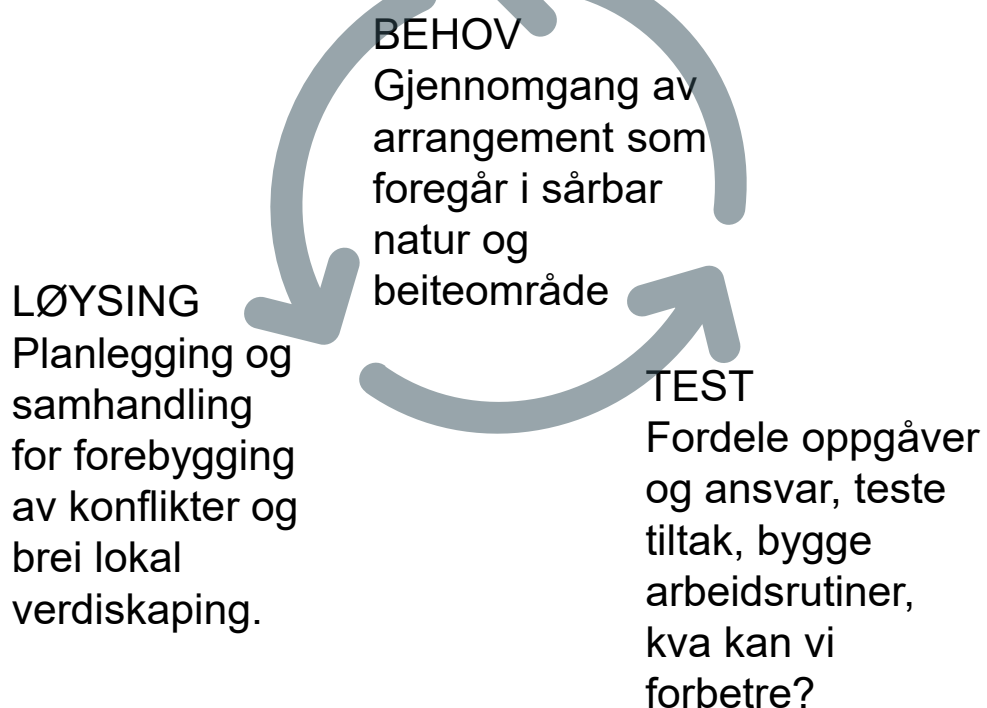

Eks: Fjellet som sportsarena

Konkurranser og arrangement som ultraløp, fjellsykling, trimløyper, Topp20, O-løp osv.

Meir besøk, fleire på ein gong, nye brukar-grupper, utvida sesong, meir slitasje.

Frå plan til praktisk arbeid: Korleis kanalisere ferdslar ?

DIALOGMØTE: Fyri Resort i møte med eit utval frå besøksrådet: Villreinnemd, bondelag, utmarks- service, idrettslag og plan og ressursavdelinga i kommunen. Arbeidsgruppa er for-sterka med landbruksrådgjevar og beitelaget. Tiltaka vil involvere mange fleire.

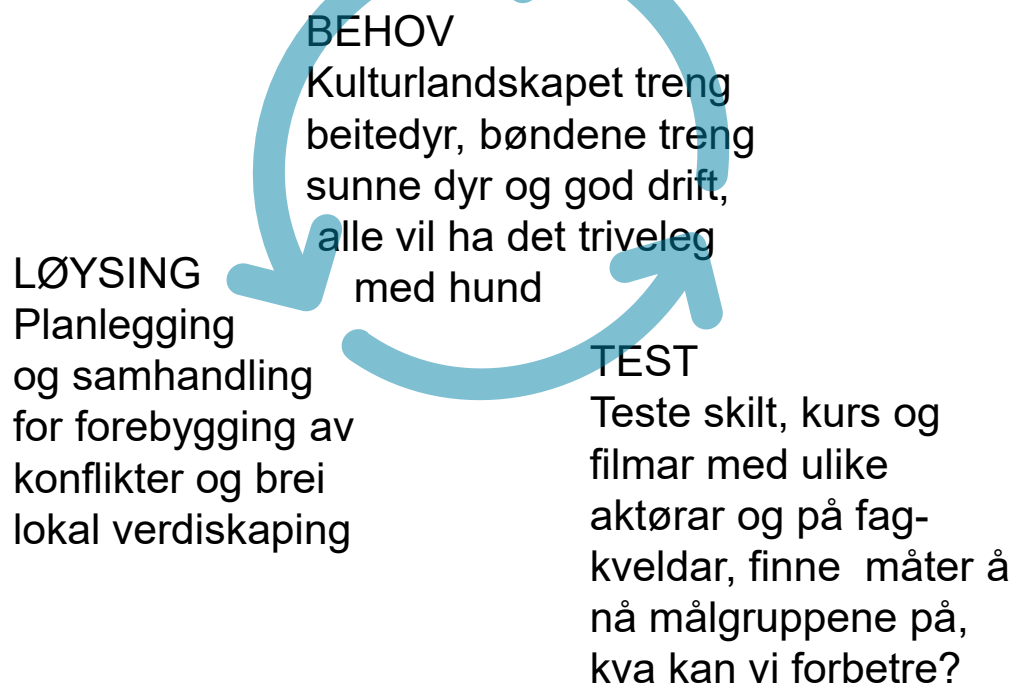
Besøksforvaltningsråd og arbeidsgrupper

Eks: Laushund, beitedyr og trivsel

Fleire som har hund, mindre kjennskap til og forståing for beitedyr, vilt og fugl.

Dyretragedier, bekymring, mykje tid, plunder og heft, frustrasjon og mistrivsel som bønder

Triveleg med hund på tur

Det skal vera fint å ha både hund og beitedyr i Hemsedal. Hilde Askildt og Bjørn Olsrud har laga nytt grunnkurs om hundehald og trening, behov og naturleg åtferd, bruksområde og skadepotensiale. Saman jobbar vi for å finne gode løysingar for både dyrevelferd, friluftsliv og næring.

Velkomen til test av foredrag/kurs i hundehald
onsdag 3. september kl. 18.00 - 20.30 i Kommunestyresalen
Det er gratis å delta, vi har plass til 20-30 personar (hunder skal ikkje vera med).
Få meir informasjon ved påmelding til hanne.lykkja@hemsedal.kommune.no

Fagkveld om innmark, utmark, allemanns rett og friluftsliv

25. september kl. 19.00 i Kultursalen

Bjørn Egil Flø ved NIBIO (tidlegare Ruralis) jobbar med korleis folk forstår allemannsretten og oppfører seg på innmark og i utmark. **Stig Gezelius** ved Universitetet i Sør-Øst-Norge sitt fagfelt er iverksetting, handheving og etterleving av lover og reglar. Vi spør dei om korleis vi kan jobbe med utfordringar knytt til skikk og bruk i friluftslivets navn og korleis vi gjennom god besøksforvaltning kan samhandle – med dei som bur her og dei som kjem på besøk.

Korleis få folk til å halde hunden sin i band?

Viktig å nå folk på rett måte med rett type budskap. Fagdagar med adm. og fagkveldar for alle for å nå betre fram med rett informasjon på nett, sosiale media, skilt, filmar – for dei som kjem på besøk og for dei som får besøk (vertskap), tilrettelegging, synleggjere tilsyn og oppsyn. Kurs for ulike målgrupper. Nært samarbeid med turisttrafikklaget som jobbar med kommunikasjonsstrategi og lagar filmar for sosiale media..

Besøksforvaltningsrådet 1 år:

Måten vi jobba på i
grendemøtene og
oppslaga i media – no er
dette blitt ein snakkis.

Dette har vore ei
flott reise. Rådet er
blitt eit nav, ein ny
måte å forvalte på

Visste ikkje kva det
gjekk ut på, men:
Dette var jaggu
bra! Dette treng vi!

Konseptet er godt,
unikt å få diskutere slik
i lag, rådet har ei
konfliktdempande rolle

Dei nye arbeidsgruppene har
skapt god dialog, og eit nytt
samspel mellom grunneigarar,
idrett og folkehelse

Flott at så mange
frå administrasjonen er
med, vi har lært mykje av
kvarandre,
lært i lag

Beitebruk og besøksforvaltning

Bianca W.Gelink, Sau og Geit, aug 2026:

Trender

- Stadig fleire tilfelle av laushund som jagar beitedyr
 - Meir merksemd i media
 - Folk trur fortsatt at dei har ein snill hund
 - Stadig fleire meldingar og telefonar om verdisetting og erstatning
 - Store mørketal, treng meir kunnskap!
-
- Formidling og involvering: NKK: 1,2 mill har dagleg kontakt med hund, SSB: 250 000 har kontakt med husdyr

– Det største problemet er vel løshund

Problematisk utmarksbeiting i Røros

KUNNSKAPSGRUNNLAG

Vedlegg til Kulturmiljøplan for Hemsedal
2026-2029

Dette bør du tenke på før du kjøper hund

Spørjeundersøking: Kven har gjort tiltak?

- **Få dømme: løfte arbeide vidare i lag:** Som td. Oppdal, Rennebu, Meråker, Rauma, Hemsedal, Vinje og Voss
Andre? Kom med tips!
- **Berekraftig reisemål:** Halvparten av desse kommunane med her
- **Jobbe på tvers:** Villreinsenteret: gode på formidling. Hunde-org: NKK, raselaga
- **Treng meir kunnskap – FoU!**

TILTAK FOR BEITEBRUK OG INFORMASJON

Voss herad –
Arbeidsgruppene for å utvikle
beitebruksplan og besøksstrategi
jobba i lag

1. Beitebruksplan med mykje besøksforvaltning
2. Besøksstrategi med mange beitebrukstiltak
3. Besøksforvaltningsråd

Strategi for besøksforvaltning i Voss herad

Høyring - 5. mai 2026

Bygd for beitedyr og besøk

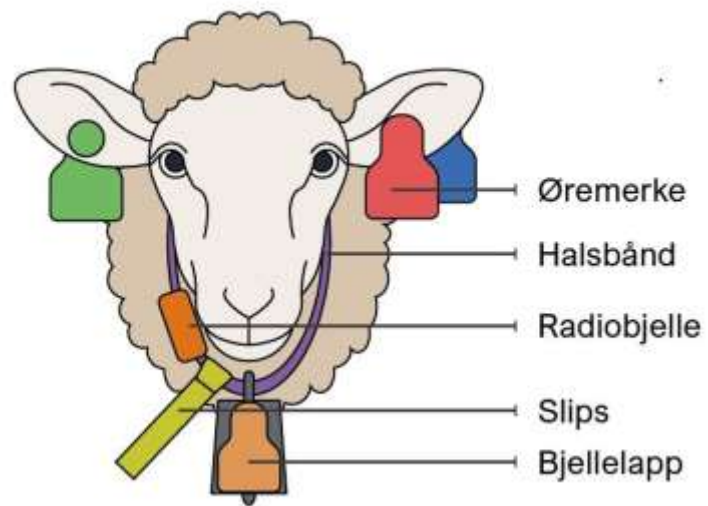

TILTAK FOR BEITEBRUK OG INFORMASJON

Fjellandbruket i Meråker

1. Ungdom i landbruket
2. Informasjon dyremerker
3. Brosjyrer sau, storfe og rein

SAUEMERKER

Illustrasjon: Odd Wæhre

Foto: Meråker kommune

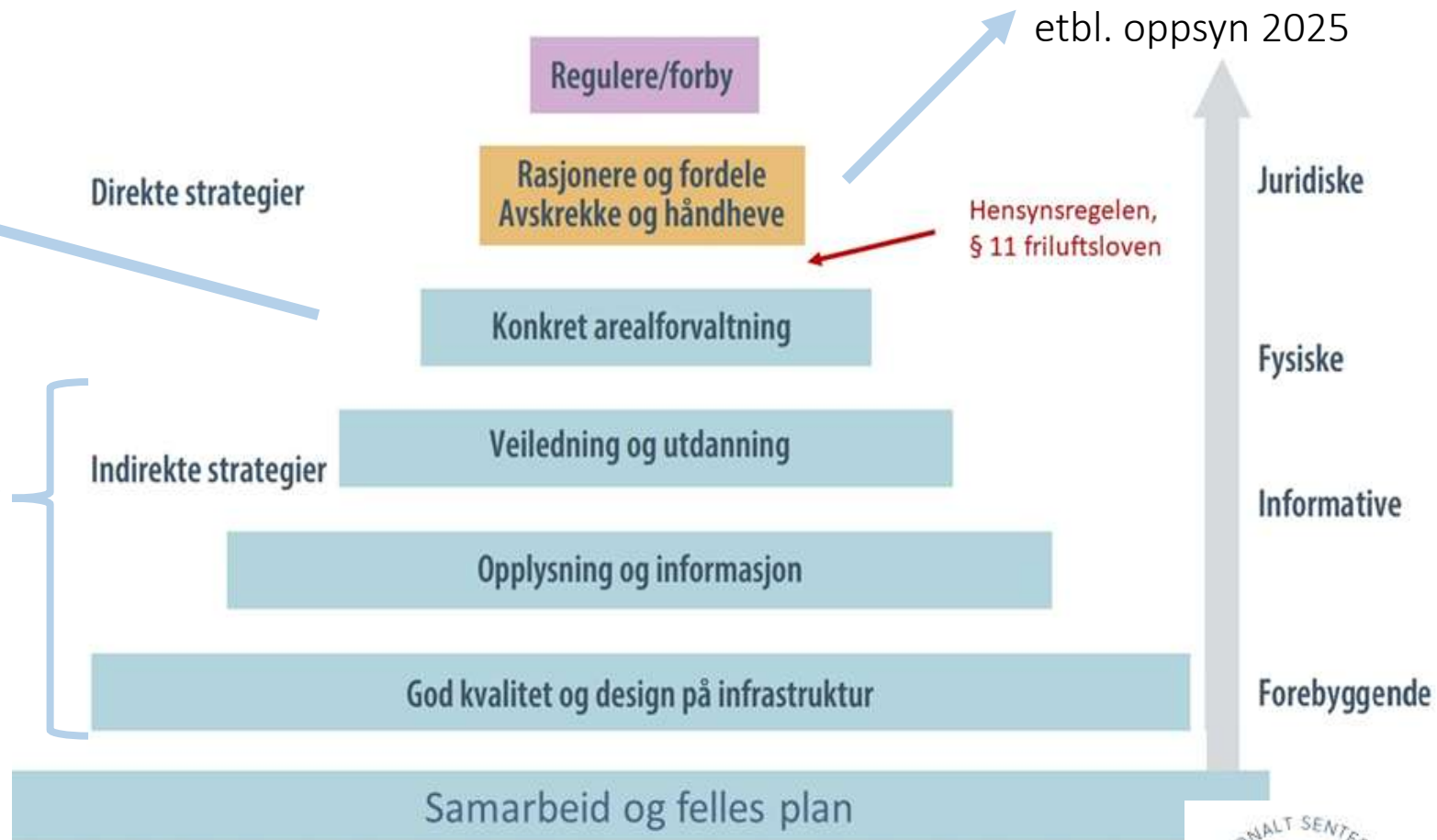
Virkemidler for å styre ferdsel

Samspel og bruk av virkemidler:

- Plan- og bygningslova
- Friluftsløva
- Naturmangfoldlova m.fl

Forsking viser at
kanalisering og annen
informasjon fungerer
(inntil ei viss grense)
Kvalitet på infrastruktur

Dra i same retning – vi skal
forvalte bygda og fjellet
for mange ulike interesser.
Involvering i planprosessar
som arealdel, kulturmiljø,
landbruk og næring

Utmarksoppsyn:
Laushund stort
problem. Kommunen,
sankarlaga og HUS:
etbl. oppsyn 2025

Henta med utgangspunkt i illustrasjon i NINA-rapport 1191

Korleis endre åtferd?

Masteroppgåve:

Beitebruk og besøksforvaltning

Samarbeid med USN:

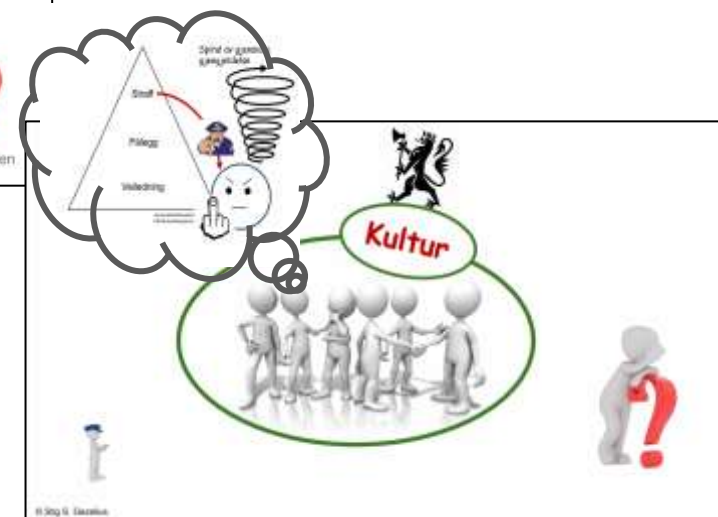
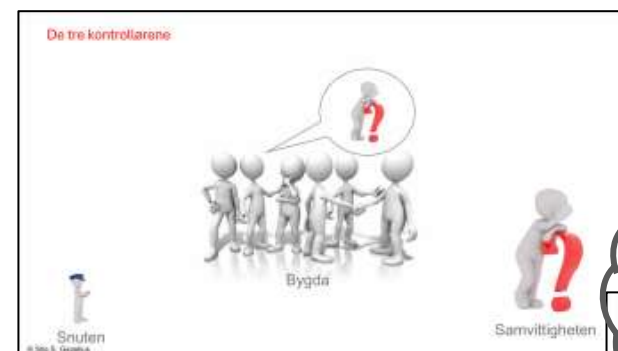
Siv Aida Nygård og prof Stig Gezelius

Virkemidlar for å førebu og handtere konflikter knytt til naturbruk? Korleis blir virkemidla **oppfatta og forhandla mellom sentrale aktørar**? Gode eks frå fjellandbruket.

Åtferds-design støtta av teori om **sjølbestemming**

1. **sjølvbestemming** (eige **samvit**, ynskje og behov),
2. **kompetanse** (meistring av samfunnet vi er ein del av, kunnskap og forståing for samanhengar og vilje og aksept for å innordne seg)
3. **sosial tilhøyrigheit** (kva for **flokk** du bryr deg om og gjerne vil vere ein del av styrer kva for argument eller grunnar som gjer at du endrar haldning)

Med denne kunnskapen vart skilt og kortfilmar om hundehald, samt foredrag/kurs om hundehald utforma i Hemsedal kommune (eks. nedanfor)

KORLEIS NÅ FOLK SLIK AT DEI ENDRAR ÅTFERD? ULIK BODSKAP TIL ULIKE FOLK

BÅNDTVANG

Det er båndtvang i tidsrommet

1. April – 31. oktober

Hunder skal da holdes i bånd eller være forsvarlig inngjerdet, slik at de ikke kan jage eller skade husdyr eller vilt. Det er også tamrein i Hemsedal.

Alle brudd på båndtvang meldes til politiet og kan medføre anmeldelse og bøter opp til 12.000,- kr.

For utfyllende info se Hundeloven: <https://lovdata.no/dokument/LTL/forakrft/2018-01-24-85>

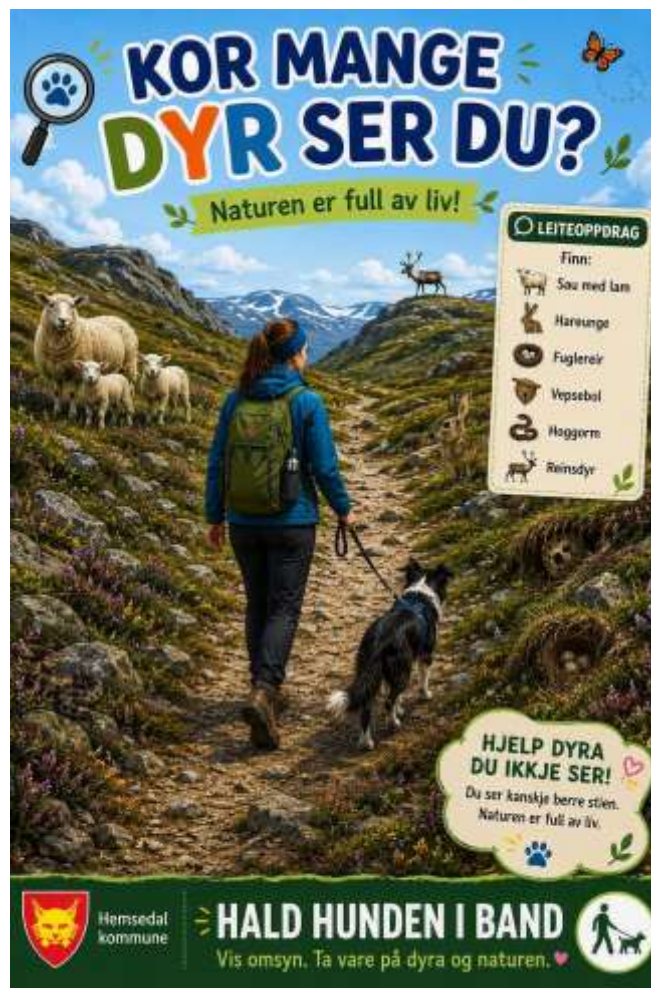
Ved funn av skadede/døde husdyr ring sankelaget:
970 38 095/909 65 552

Ved observasjon av løshund ring Viltnemda/Politiet 02800
Mer om båndtvang på Hemsedal kommune sine hjemmesider
<https://www.hemsedal.kommune.no/tema/naring-landbruk-og-miljo/bandtvang-for-hund/>

NSG
Norsk Sau og Galt

NORGES BONDELAG

**Bruk
hundepose**

HEMSEDAL

NÅ HJARTE OG HJERNE

Forklare:

Forbud

Påbud

Tips og råd

Lover og
reglar
på mange
språk

Samarbeid om formidling:
Eks filmar frå Hemsedal:

Filmar om besøksforvaltning og landbruk i Hemsedal

Skal du ut på tur? Bli med å ta vare på dyrelivet! Film for de som har med seg hund på tur i skog og mark.

[Dokumentar film om hund og bånd](#)

Har du folk i arbeide? – Fortell dem om hvorfor vi har båndtvang!

[Film om handverkeren som har med seg hunden på jobb.](#)

Tips om du har hund og møter på storfe

[Film om å unngå farlige situasjoner i møte med storfe på beite.](#)

Har du strømgjerde på hytta?

[Film om rett bruk av gjerder](#) – unngå å skade beitedyr.

Bondelaget sine film

[Stølsfilm fra 2022](#)

[Fremtidens landbruk fra 2018](#)

Destinasjon Hemsedal/ Hemsedal turistlag sine filmar

I Hemsedal har vi båndtvang fra 1. april til og med 31 oktober.

[Fjellvett i Hemsedal - Husk båndtvang](#)

Introduksjon av Hemsedal naturopsyn og hvorfor denne jobb er så viktig.

[Fjellvett i Hemsedal - Hemsedal Naturoppsyn](#)

Din beste venn kan være sauens værste fiende. Desverre er mange hundeeier ikke klar over hvilken skade de kan gjøre selv helt uten å bite sauene. Her er en film hvor bonden forklarer hvorfor båndtvang er så viktig.

[Fjellvett i Hemsedal - hvorfor båndtvang er viktig](#)

Hadde du likt at folk tåkte i din mat?

[Fjellvett i Hemsedal - Følg stien – ikke tramp over åkeren](#)

Husk å lukke grinda etter deg, hvis stien går igjennom et beite

[Fjellvett i Hemsedal - Grinda](#)

FoU: Digi-Rangeland

4år: 2025-2029

11 land:

- **Frankrike**
- Romania
- Hellas
- Spania
- Bulgaria
- **Island**
- Kroatia
- Slovenia
- **Norge**
- **UK** (Skottland)
- Sveits

Notat frå fyrste gjennomgang av svara frå
NORSKE BØNDER:

Vil jobbe med

- Allemannsretten
- Laushundar
- Press frå turisme
- Hyttebygging
- Rovdyr

Ynskjer:

- Klarare regelverk
- Auka kunnskap i befolkninga
- Betre dialog med ulike aktørar og styresmakter
- Styrka beiterettar
- Meir og effektiv rovdyr-forvaltning

Kommunikasjon og møteplasser i utmarka er viktig for (nøkkelen til?) bærekraftig bruk av utmarka

Foreløping oppsummeringa av to spørreundersøkelser (1:utmarksbeitebruker 2:flerbrukshensyn) og nasjonale arbeidsmøter om de samme temaene i de 11 landene som er med i DIGIRangelandprosjektet:

1. Behovene går på tvers av enkeltgårdbrukere

Mange av utfordringene handler ikke bare om den enkelte bonde, men om samspillet mellom flere brukere av samme landskap.

2. Felles informasjon kan redusere konflikter

Deling av data om beiteaktivitet, dyreforflytninger, arealbruk, rettigheter og miljøforhold kan skape mer åpenhet og felles forståelse.

3. Møteplasser styrker samarbeid og tillit

Dialog mellom bønder, myndigheter, skogbrukere, jegere, reiselivsaktører og besøkende er avgjørende for bærekraftig forvaltning av multifunksjonelle utmarksbeiter.

Mål: mindre konflikt, bedre koordinering og mer bærekraftig bruk av utmarka

VEGEN VIDARE

Hva er din viktigste rolle

- i din organisasjon og din kommune?

Hva er neste neste steg for ditt område?

- Samarbeid for innsikt og anerkjenning
- Omsorg for folk og fe
- Samproduksjon av kunnskap
- Oppbygging av lokal forvaltningskompetanse

NASJONALT SENTER FOR
FJELLANDBRUK

Prosjektleder: Hanne Lykkja
hanne.lykkja@fjellandbruk.no

www.fjellandbruk.no

Foto: Juliana Bonin